

Uitvoeringsagenda 2024 -2025 – Bestuursakkoord Bonaire – Rijk 2024 - 2027

2.1 Rechtvaardige samenleving

Nr.	Thema	Eindresultaat	Inzet OLB	Inzet Rijk	Financiën (CN-envelop/ BU/Begroting)
Welvaart en Welzijn					
1.	Werken aan Welvaart en Welzijn	<i>Inhoudelijk:</i> Elke inwoner van Bonaire geniet bestaanszekerheid en heeft maximale kansen om zich te ontwikkelen en te participeren in de gemeenschap. <i>Proces:</i> OLB hanteert een integrale, opgabegeichte en duurzame aanpak tot armoedebestrijding door middel van het programma WWW.	OLB en Rijk dragen zorg voor de randvoorwaarden om het programma WWW te kunnen uitvoeren. Hierbij commiteren de overheden zich aan de interbestuurlijke en opgabegeichte aanpak. OLB draagt zorg voor: • het inrichten van het programma bureau WWW.	OLB en Rijk dragen zorg voor de randvoorwaarden om het programma WWW te kunnen uitvoeren. Hierbij commiteren de overheden zich aan de interbestuurlijke, opgabegeichte aanpak. Het Rijk draagt zorg voor : • financiering gemeentelijke twinningspartner(s) • ambtelijke ondersteuning programmastructuur; • Actieve deelname departementen in opgaveteams; • faciliteren van uitwisseling met kennispartners	\$ 155.000,- per jaar voor voor het duurzaam borgen van het programma binnen het OLB ¹ \$ 355.000,- per jaar voor andere functies en programmakosten Begrote middelen zijn voor de duur van het programma (4 jaar) nodig.

¹ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

2.a	Programma WWW Bestaanszekerheid - Inkomen BP 1	De (meest kwetsbare) inwoners van Bonaire genieten bestaanszekerheid door een sterkere inkomenspositie en sluitend sociaal vangnet.	• Het OLB ontwikkelt een lange termijn strategische visie en sociaaleconomisch ontwikkelingsplan; • Het OLB monitort het Inspectieproject Prijzenwet in samenwerking met Unkobon.	• Op basis van een gezamenlijke integrale aanpak opstellen van een kabinetsreactie op het rapport van de Commissie Thodé met hierin aandacht voor marktregulering, sociale vraagstukken en fiscale vernieuwingen met aandacht voor o.a. kleine bedrijven. Het OLB wordt hierbij betrokken. • Het Rijk verkent de komende periode scenario's voor inkomensafhankelijke ondersteuning voor huishoudens met een laag inkomen. • Het Rijk monitort Rijksmaatregelen daarbij kijkend naar neveneffecten die daar mogelijk mee gepaard gaan. Hier worden het OLB en andere sociale partners bij betrokken.	
2.b	Programma WWW Bestaanszekerheid – Schulden BP 8	De (meest kwetsbare) inwoners van Bonaire genieten bestaanszekerheid door sterkere financiële redzaamheid en vaardigheden en minder schulden.	• OLB ontwikkelt een meerjarig preventieprogramma schulden met aandacht voor de financiële gezondheid en redzaamheid voor de periode 2024-2026. • Het OLB regelt het schuldhulpaanbod binnen het vrijwillig kader in lokale regelgeving;	• Het Rijk verkent of en op wat voor wijze schuldhulpverlening in voor Caribisch Nederland passende wetgeving kan worden verankerd. • Het Rijk financiert ondersteuning van het opgaveteam Schulden vanuit NVVK. Daarnaast financiert het Rijk Nibud	Middelen voor preventie activiteiten: \$200.000,- via restmiddelen BU BWA 22-23.²

² Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

			Het OLB versterkt de huidige uitvoeringskracht voor schuldhulpverlening door inzet van extra personeel.	om algemene kennis ter beschikking te stellen. Het opgaveteam kan dit benutten. Daarnaast kan het OLB Nibud een opdracht geven voor specifieke inzet.	
2.c	Programma WWW Bestaanszekerheid – verlagen kosten levensonderhoud BP 4	De (meest kwetsbare) inwoners van Bonaire genieten bestaanszekerheid door lagere kosten voor vaste lasten zoals energie.	OLB zet in op een integrale aanpak energiearmoede. - Daartoe wordt de onderhoudsachterstand van (particuliere) woningen ingehaald en worden woningen waar mogelijk verduurzaamd d.m.v. project Woningverbetering; - Het OLB ontwikkelt bewustwordingsmaatregelen en -campagnes voor beperking energieverbruik; - Het OLB ontwikkelt maatregelen voor het verlagen van energiekosten van minderbedeelden - In het kader van de huisvestingsproblematiek verkent OLB de mogelijkheden voor de financiering van (particuliere) woningbouw voor mindervermogenden.	Het Rijk stelt middelen beschikbaar vanuit het Volkshuisvestingsfonds voor o.a. het project woningverbetering.	Bonaire gaat voor 1 oktober 2024 een aanvraag indienen bij de directie Woningbouw van het ministerie van BZK voor de inzet van middelen uit het Volkshuisvestingsfonds, die beschikbaar is gesteld voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba. \$440.000,- beschikbaar tot en met eind 2024 voor aanpak energiearmoede vanuit BZK. Er worden nadere afspraken gemaakt over verlenging.
3.a	Programma WWW Kansengelijkheid BP 9	Alle kinderen en jongeren van Bonaire genieten gelijke kansen voor ontwikkeling en ontplooiing.	Het OLB regelt mogelijkheden voor (maatschappelijke) participatie van jeugdigen aan kunst-, cultuur- en sportactiviteiten d.m.v. de invoering van een kindpakket.	Het Rijk verkent de mogelijkheden voor de invoering van een inkomensafhankelijke kindregeling in CN.	\$395.000,- voor de ontwikkeling en implementatie en borging van de kindpakket via

					restmiddelen BU BWA 22-23. ³ Bonaire maakt afspraken met het Rijk over de inzet van middelen School en Omgeving voor financiering activiteiten pijler Kansengelijkheid.
3.b	Programma WWW Kansengelijkheid	In het kader van de aanpak 'Health in All Policies' zijn er meer voorzieningen ter bevordering van de gezondheid en een gezonde levensstijl van inwoners.	Het OLB start een pilotproject Gezonde Voeding in het onderwijs. Daarbij wordt er dagelijks aan ieder kind tenminste één gezonde maaltijd verzorgd. Tevens is er aandacht voor het bijbrengen van kennis m.b.t. gezonde voeding.	Het Rijk ondersteunt het pilotproject Gezonde voeding d.m.v. de capaciteit vanuit programma JOGG en door het beschikbaar stellen van middelen	\$355.000- incidentele middelen voor 2023 via een bijzondere uitkering van OCW. Verdere financiering wordt betrokken bij de financiële paragraaf incidentele middelen.
4.a	Programma WWW Participatie en zelfredzaamheid Werk en zelfontwikkeling van kwetsbare doelgroepen Beschut werk en arbeidstoeleiding voor mensen met arbeidsbeperking,	Mentaal of fysiek kwetsbare inwoners genieten een hogere participatiegraad, zijn meer zelfredzaam en hebben perspectief op zelfontwikkeling.	- Het OLB zet het pilotproject gespecialiseerde cliënten ondersteuning voort in 2024. Het OLB analyseert de resultaten van de pilot en doet voorstellen voor het invoeren van eventuele structurele voorzieningen. - In het kader van de participatie en zelfredzaamheid van ouderen worden de acties uit de routekaart Vitaal Ouder uitgevoerd.	Het Rijk (en OLB) verkent mogelijkheden om participatievoorzieningen te verankeren in wetgeving. Het OLB regelt waar mogelijk een aantal taken en aanbod in lokale regelgeving.	\$575.000 voor 2024. \$575.000 voor 2025.⁴ \$ 50.000,- voor het verrichten van onderzoek naar de hulpbehoevendheid van ouderen op verschillende leefgebieden.⁵

³ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

⁴ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

⁵ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

	aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt BP 10, 16	De arbeidsparticipatie - en arbeidsmogelijkheden van inwoners met een (arbeids)beperking zijn toegenomen.	• Het OLB start een onderzoek naar hulpbehoefendheid onder ouderen. • Het OLB organiseert aanvullende activiteiten voor ouderen. In dit kader treft het OLB ook voorbereidingen voor de introductie van een 65+ pas. • Het Rijk en het OLB werken aan de gedeelde ambitie om voldoende aangepaste werkplekken en leerwerktrajecten in verschillende werksoorten, ook voor de mensen die aangewezen zijn op een beschutte werkplek. En dragen zorg om instrumenten, voorzieningen en financiering m.b.t. arbeidsparticipatie (voor kwetsbare groepen) structureel te maken. Hiertoe wordt er een businesscase gemaakt voor een sociaalontwikkelingsbedrijf	• Het Rijk en het OLB werken aan de gedeelde ambitie om voldoende aangepaste werkplekken en leerwerktrajecten in verschillende werksoorten, ook voor de mensen die aangewezen zijn op een beschutte werkplek. En dragen zorg om instrumenten, voorzieningen en financiering m.b.t. arbeidsparticipatie (voor kwetsbare groepen) structureel te maken. Hiertoe wordt er een businesscase gemaakt voor een sociaalontwikkelingsbedrijf	Businesscase \$ 60.000 - 80.000,- (2024) voor sociaal ontwikkelingsbedrijf. ⁶
4.b	Programma WWW Participatie en Zelfredzaamheid	De toegang tot en aanbod aan maatschappelijke ondersteuning en ondersteuning voor mantelzorgers op Bonaire is goed geborgd	• Het OLB werkt in 2024 aan de invoering van de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) voor maatschappelijke ondersteuning. Focus daarbij ligt op het	• Het OLB en het Rijk werken aan beleid voor mantelzorg. Hiertoe wordt een startnotitie opgesteld.	De kosten van de uitvoering van de AMvB MO en voor de ondersteuning van mantelzorgers worden gedekt door de financiering die Bonaire

⁶ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

	Implementatie maatschappelijke ondersteuning		implementeren van het proces. - Het OLB verkent de behoefte van mantelzorgers op Bonaire met bijzondere aandacht voor thema's zoals uitbreiding van verschillende vormen van respijt zorg, en een mantelzorgwaardering voor mantelzorg onderzocht. Hierbij worden de uitkomsten van het onderzoek van stichting Alzheimer Nederland en stichting Mantelzorg Bonaire betrokken. - Het OLB en het Rijk werken aan beleid voor mantelzorg. Hiertoe wordt een startnotitie opgesteld.		ontvangt voor maatschappelijke ondersteuning. Vanuit VWS zijn voor 2024 middelen toegekend voor het aanmeldingsloket MO en algemene voorzieningen.
4.c	Programma WWW Participatie en Zelfredzaamheid Gehandicaptenbeleid BP 16	Het stelsel aan ondersteuning voor gehandicapten is verder versterkt en gelijkwaardig met Europees Nederland.	Voortzetting van de verdere implementatie van het VN-Gehandicapten Verdrag. In 2024 maken het OLB en het Rijk nieuwe afspraken over de implementatie van het VN verdrag handicap.	In lijn met de inzet van het Rijk en het OLB voor medegelding van het Verdrag van Istanbul voor Caribisch Nederland verkent het Rijk de mogelijkheden om instrumenten te ontwikkelen om seksuele misdrijven (tegen vrouwen) effectiever te bestrijden.	
4.d.	Geweld tegen vrouwen	Vrouwen op Bonaire genieten grotere veiligheid en betere bescherming tegen seksueel geweld en uitbuiting	Dit is een voortzetting van het bestuursakkoord wat afloopt eind 2024.	Het Rijk en het OLB komen tot nieuwe afspraken ter opvolging van het bestuursakkoord HGKM en ter implementatie van het Verdrag van Istanbul, waar de mogelijkheden om	

				instrumenten te ontwikkelen om seksuele misdrijven (tegen vrouwen) effectiever te bestrijden, onderdeel van maken.	
5.a	Programma WWW Duurzame samenwerking in de uitvoering – Maatwerktafel	De sociaalmaatschappelijke dienstverlening aan inwoners is effectiever, efficiënter en meer op maat.	Het OLB brengt samen met partners in de hulpverlening de doelgroep met chronische (multi)problematiek in kaart. Aan de maatwerktafel worden deze cases besproken en wordt ge-experimenteerd met inzet van maatwerkbudget om de armoedecyclus te doorbreken.		\$100.000,-. (2024) Maatwerk-budget via SZW. €200.000 (2024) Twinning gemeente Tilburg loopt direct via BZK \$ 95.000,- voor projectmanagement. ⁷
5.b	Duurzame samenwerking in de uitvoering - Wijkgerichte hulpverlening	De sociaalmaatschappelijke dienstverlening aan inwoners is effectiever, efficiënter en meer op maat.	- Het OLB ontwikkelt samen met ketenpartners een (gezamenlijke) Sociale Kaart - Het OLB en andere hulpverleningspartners bieden voorzieningen en hulpverlening dicht bij de burger en in de wijken.		\$400.000,- voor ⁸ versterking en borging van effectieve sociaalmaatschappelijk dienstverlening.
Jeugd					
6	Jeugdbeleid	Het OLB is in staat de beleidsdoelstellingen van het integraal	Het OLB stelt een programmamanager Jeugd aan, die zich richt op de	In het kader van het bieden van mogelijkheden voor jeugdparticipatie,	\$405.000,- voor duurzaam borgen van het integraal jeugdbeleid. ⁹

⁷ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

⁸ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

⁹ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

		preventief jeugdbeleid 'Hoben Talentoso' optimaal uit te voeren	uitvoering van het beleidsplan Hoben Talentoso en de daaruit voortvloeiende activiteiten, waaronder jeugdparticipatie. • OLB en Rijk dragen zorg voor een goede afstemming met de pijler Kansengelijkheid van het WWW programma	gezonde ontwikkeling en ontplooiing spreken OLB, VWS en OCW af om de subsidiemiddelen vanuit de programma's School en Omgeving en activiteiten 13+ te administreren via een in te richten gecentraliseerd OLB subsidie-loket. Het Rijk onderzoekt mogelijkheden om vanuit het project activiteiten jongeren 13+ capaciteit te financieren voor het inrichten van het subsidie-loket. • OLB en Rijk dragen zorg voor een goede afstemming met de pijler Kansengelijkheid van het WWW programma	
7	Kinderopvang	Bonaire biedt gelijke kansen op ontwikkeling. Voor kinderen en jongeren is er een toegankelijk, betaalbaar en veilig stelsel voor kinderopvang op Bonaire	• Het OLB ontwikkelt/implementeert een ondersteuningstructuur waarbij de (toekomstige) taken vanuit Wet Kinderopvang BES gewaarborgd worden.		\$3,623,590 bestedingsplan 2024 van Bonaire voor de uitvoering van activiteiten in het kader van het programma BES(t) 4 kids(BU). 2025-2027 \$900.000,- voorbereiding, start en borging ondersteuningstructuur Kinderopvang Bonaire
8	Educatie over Bestuur en Democratie Participatie, met focus op betrekking	Burgers van Bonaire (in het bijzonder jongeren) hebben meer kennis en begrip van burgerschap en staatsinrichting en genieten kansen voor	• Convenant ondertekenen voor structurele educatie en voorlichting over burgerschap, democratie en rechtstaat voor jongeren en volwassenen;		€28.000,- voor uitvoering van het convenant. ¹⁰ Middelen voor structureel maatwerk dienstverlening van ProDemos aan Bonaire

¹⁰ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

	jongeren bij beleidsontwikkeling BP 37	structurele participatie aan het lokaal bestuur	- Aanstellen coördinator van dit traject op Bonaire o.b.v. een uitvoeringsplan t/m 2027 en overdraagbaarheid aan de OLB griffie of BC - Structurele burgerparticipatie door installatie van een permanente Jongerenraad Bonaire en betrekking bij beleidsontwikkeling. - Jongerenrechtbank activeren binnen scholengemeenschap		met aanvullende subsidie t.b.v. periodieke training voor lokale uitvoerder(s), maatwerk in programma's, leermiddelen ontwerp en vernieuwing wanneer programma's en materiaal verouderd zijn.¹¹ €12.017,50 voor de Jongerenrechtbank.¹²
Cultuur en Taal					
9.	Cultuur Structurele investeringen in systemen en infrastructuur voor onderwijs, sport, recreatie en cultuur. BP 5, 6	Burgers op Bonaire hebben structureel toegang tot cultuurparticipatie, -educatie en voorzieningen voor talentontwikkeling.	- Het OLB werkt door aan vaststelling van een eilandelijke pedagogische visie. - OLB en OCW starten gesprekken over Wsob, zorgplicht en de nodige transitie voor de doorontwikkeling van de bibliotheek tot volwaardige instelling met wettelijke taken. - Plan van aanpak onderwijshuisvesting o.b.v. de gedeelde verantwoordelijkheid van OLB en OCW alsook afspraken in de derde	OLB en OCW starten gesprekken over Wsob, zorgplicht en de nodige transitie voor de doorontwikkeling van de bibliotheek tot volwaardige instelling met wettelijke taken.	

¹¹ Structurele middelen worden gedekt uit de structurele verhoging van de vrije uitkering.

¹² Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

			onderwijsagenda. Hiermee wordt vooruitgelopen op een aankomende verplichting voor het opstellen van een integraal schoolhuisvestingsplan.		
10.	Cultuur BP 12, 18, 19 en 20 (Mede n.a.v. advies Raad voor Cultuur aangaande Caribisch Nederland, het traject na de komma en verzoeken vanuit Bonairiaanse veldorganisaties)	Bonaire heeft een culturele basis infrastructuur voor verbeterde bestaanszekerheid van cultuurmakers, instituten en monumenten.	• OCW en OLB geven invulling aan het cultuurconvenant dat geldt voor Caribisch Nederland. • Onderzoek en een daaropvolgend regio deal voor realisatie van een multifunctioneel cultuurcentrum op Bonaire waar (podium)kunsten, talentontwikkeling, koestering van cultureel erfgoed samenkomen en voldoende duurzame infrastructuur hebben.	• OCW zal de mogelijkheid naar een afdeling Caribisch Nederland binnen de Rijkscultuurfondsen meenemen in de bredere beleidsontwikkeling voor het stelsel na 2028. • OLB bereidt zich voor op het nieuwe cultuurstelsel vanaf 2028 door te werken aan een beleidsvisie, met OCW als sparringspartner, rekening houdend met de kabinetsreactie (nieuwe kabinet) op het advies van de Raad voor Cultuur. • Ten aanzien van deze beleidsvisie op het advies van de Raad voor Cultuur richt Bonaire zich op een duurzaam multidisciplinair investeringsprogramma voor brede versterking van de lokale culturele infrastructuur met speciale aandacht voor: - Monumentenzorg	\$140.000 per jaar (voor het voor het boren van domein cultuur en erfgoed binnen de organisatie.¹³ Dit onderwerp wordt betrokken bij de aanvraag voor de zesde tranch van de Regiodeal.

¹³ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

				- Erfgoed- en cultuureducatie - Kansengelijkheid in talentontwikkeling - Kennisdeling en -borging - Institutionele versterking van cultuurorganisaties.	
11.	Cultuur Cultuur thema's BP en doorkruizing van vrijwel alle BP onderdelen door de historische band, de ontstane sociaal economische verschillen tussen de grondgebieden en het streven naar gelijkwaardige voorzieningenniveaus voor de samenleving op Bonaire.	De gemeenschap is bewuster van het gedeelde slavernij verleden tussen Bonaire en Europees Nederland	Het Rijk en OLB geven invulling aan het vervolgtraject na de excuses voor Transatlantisch slavernijverleden i.s.m. het OLB comité 'Herdenking, Doorwerking en Toekomst', de OLB werkgroep 1 juli en partners door: • Opmaak van een herstelprogramma voor maatschappelijke initiatieven op Bonaire in samenhang met (aankomende toepassing van) Gelijkebehandelingswetten en Burgerparticipatie wetgeving in CN • Structurele financiële Rijksbijdrage voor de jaarlijkse, nationale herdenking op 1 juli op Bonaire. • Communicatieafspraken over curriculum en kerndoelen herziening in regulier po/vo onderwijs • Ontwikkeling van een beleid ter stimulering van de		Middelen voor de post beleidsintensivering uit de middelen die beschikbaar worden gesteld aan Bonaire in het kader van de excuses voor het slavernijverleden. \$100.000 voor de uitvoering herstelagenda door het OLB voor o.a. beheer comité activiteiten, coördinatie van een herstelprogramma voor maatschappelijke initiatieven en beleidsintensiveringen, beheer regionale betrekkingen en vertegenwoordiging van Bonaire in het Rijks comité herdenking SV via de eigen begroting van het OLB.¹⁴

¹⁴ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

			terugkeer van eilandskinderen ter versterking van de Bonairiaanse arbeidsmarkt.		
12.	Taal Bescherming en taalbevordering Papiamentu BP 13	Papiaments wordt erkend onder deel II van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden in EN. Uitvoering van de Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire (hierna Bestuursafpraak Papiamentu) is structureel belegd bij Akademia Papiamentu als taalinstituut en adviesorgaan van OLB. Implementatie van eilandelijk taalbeleid van OLB verloopt in goede samenhang met onderwijsaanbieders en de arbeidsmarkt van Bonaire	BZK stelt eenmalig €1 miljoen beschikbaar voor de bescherming en bevordering van het Papiaments op Bonaire. Deze middelen dienen ter ondersteuning van de uitvoering van de Bestuursafpraak Papiamentu. De middelen zullen via de vrije uitkering aan Bonaire beschikbaar worden gemaakt aan Akademia Papiamentu in 2024 voor institutionalisering (60%), partnerschappen voor capaciteitsopbouw (20%) en uitvoering van de Bestuursafpraak Papiamentu (20%). • OLB wijst Akademia Papiamentu aan als taalinstituut en breidt hiertoe het zorgcontract uit. OLB blijft bestuurlijk gezien eindverantwoordelijk maar belegt een deel van de uitvoering van de bestuursafpraak Papiamentu, een adviesfunctie en de uitvoering van het vastgesteld eilandelijk taalbeleid bij Akademia Papiamentu.	• Het Rijk neemt de nodige (laatste) vervolgstappen voor erkenning van Papiaments onder deel 2 van het Europees Handvest.	De extra middelen vanuit BZK worden verspreid over een looptijd van 3 jaar (2024-2026) als volgt ingezet: €600.000 voor uitvoeringskracht voor de doorontwikkeling tot taalinstituut. €200.000 voor inrichting van partnerschappen binnen de ABC regio en met Afuk Friesland. €200.000 voor uitvoering van de bestuursafpraak Papiamentu op Bonaire via doelmatige projecten op basis van OLB zorgcontract uitbreiding en de statutaire wijziging van Akademia Papiamentu. Naast de impuls van BZK zal OLB vanuit de eigen begroting \$200.000 bestemmen voor de coördinatie van de uitvoering van de Bestuursafpraak Papiamentu, de samenwerking met Akademia Papiamentu en het inzetten van

			Akademia Papiamentu wijzigt diens statuten en richt het taal instituut in met functies o.b.v. een door OLB goedgekeurd plan van aanpak en begroting.		meertalige overheidscommunicatie naar de plaatselijke bevolking.
--	--	--	--	--	--

2.2 Integrale aanpak duurzame ontwikkeling

Nr.	Thema	Eindresultaat	Inzet OLB	Inzet Rijk	Financiën (CN-envelop/ BU/Begroting)
13.	Ruimtelijke ontwikkeling Structuurvisie BP 21, 27, 28	Inhoudelijk: Bonaire heeft een nieuwe structuurvisie en planologische kader. Proces: Op een duurzame en integrale manier vormgeven van de verdere groei en ruimtelijke ontwikkeling van Bonaire met behoud van belangrijke: - sociaal-maatschappelijke, - culturele en - ecologische waarden.	Opstellen structuurvisie. Strategische aanpak infrastructuur en openbare ruimte. Herzien Ruimtelijke Ontwikkelingsplan Bonaire.	Het OLB en het Rijk onderzoeken of de Wet Voorkeursrecht Gemeenten of vergelijkbaar ook op Bonaire van toepassing kan worden, waarbij naar het instrumentarium wordt gekeken om gronden prioritair te kunnen opkopen door het OLB. Het Rijk wordt in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken bij wijzigingen in het ruimtelijk beleid of het ruimtelijk ontwikkelingsplan, maar in ieder geval voordat er een ontwerpbesluit ter inzage wordt gelegd. Hierin wordt gekeken naar de samenhang met het	\$300.000 voor stedenbouwkundige en planologische ondersteuning. ¹⁵

¹⁵ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

				Ruimtelijk Ontwikkelingsprogramma Caribisch Nederland.	
14.	Ruimtelijke ontwikkeling Integrale Wijkont- wikkeling BP 2	Wijken op Bonaire zijn leefbaar, en wordt met de leefbarometer gemonitord. Volkshuisvestingsprojecten worden uitgevoerd volgens het vigerende grondbeleid en integrale gebiedsontwikkeling. Recreatieve parken zijn geïntegreerd voor betere leefbaarheid en sociale activiteiten.	• Updaten wijkindeling met een beleidsplan per wijk met een focus op: - leefbaarheid, - groen en wateropvang, - verduurzaming bestaande voorraad, - staat openbare ruimte en infrastructuur, - sociaal- maatschappelijke voorzieningen. • Uitvoeren van volkshuisvestingsproject en middels een integrale benadering en dus gebiedsontwikkeling. • Waar nodig moderniseren anders introduceren van een Straatnamenbesluit en eiland verordening.	Het Rijk ondersteunt het OLB bij: • Het openstellen van Europees NL fondsen zoals de regiodeal en restaurantiefonds t.b.v. Volkshuisvesting en erfgoed • Het opzetten van een basisregister adres -en gebouwregistratie.	\$300.000 voor een wijkgerichte aanpak. Denk aan uitwerking van een plan van aanpak van de wijkplannen en het organiseren van toezicht en monitoring. ¹⁶
15.	Ruimtelijke ontwikkeling Langzaam groei model (carrying capacity rapport van de Wereld-bank) BP 15, 18	Elke inwoner van Bonaire beschikt over een passende woning. Huisvestings- en vestigingsverordeningen	OLB introduceert of doet aanpassingen aan de huisvestings- en vestigingsverordeningen aan.	Het Rijk past de WTU BES aan en werkt samen met OLB aan het verder definiëren van criteria voor de sociaal/ maatschappelijke en economische binding. Vanuit het perspectief van migratie wordt, conform de	n.v.t.

¹⁶ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

		zijn aangepast voor een evenwichtige groei van de bevolking, met aandacht voor de woningmarkt, leefbaarheid en economie.		Integrale beleidsvisie migratie 2035, ingezet op migratiebeleid dat duurzame ontwikkeling stimuleert en bevordert.	
16.	Strategische aankopen van erf-/vastgoed	Strategisch erf- en vastgoed is in het bezit van het OLB. Dit om verdere scheefgroei en degradatie te voorkomen en ter behoud van belangrijke gebieden en cultureel erfgoed op Bonaire.	- Het OLB onderzoekt de mogelijkheden van een monumentenfonds ter financiering van de herstructurering en onderhoud van publiek en privaat vastgoed. - OLB zoekt fondsen om financiering te bieden voor het herstructureren en onderhouden van monumenten.	Het Rijk ondersteunt het OLB bij het openstellen van Europees Nederlandse fondsen voor Volkshuisvesting en erfgoed.	Het OLB borgt het beleidsdomein Cultureel Erfgoed in de eigen organisatie Het Rijk draagt hiertoe \$180.000 bij via de CN-Envelop en het OLB \$100.000 jaarlijks. ¹⁷
17.	Ruimtelijke ontwikkeling Voedselzekerheid, landbouwonwikkeling, veeteelt en visserij. BP 22	- Bonaire kan voorzien in de duurzame productie van eigen voedsel. - Bonaire wordt betrokken bij het opzetten van een samenwerking met de CAS landen en meer in de regio (oa Trinidad) en met Caricom voor Agri en voedselveiligheid.	- Het OLB werkt aan het verder professionaliseren van overheidsdeelnemingen zoals LVV, Kriabon en Piskabon. - Onderzoek naar innovatieve toepassingen en mogelijkheden daartoe.	- Het Rijk en het OLB werken samen aan het ontwikkelen en stimuleren van de landbouw, veeteelt en visserij op Bonaire. - Deelname door Bonaire aan innovatieve projecten en subsidiemogelijkheden hiervoor via de RVO. - Het OLB en het Rijk werken samen bij het opzetten van samenwerkingsverband en op lokaal, koninkrijk en internationaal niveau.	Voor financiering van dit onderwerp wordt aanvraag voorbereid bij Regionale MIP (EU-subsidie).
18.	Watermanagement en klimaat	Bonaire is schoon!	Uitvoering van de NMBP: Versterking van	Het Rijk en het OLB werken samen aan:	\$200.000 studie en PvA autowrakken. ¹⁸

¹⁷ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

¹⁸ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

	Bescherming natuur en milieu. Wateropvang en -retentie	- Bonaire verwerkt afval op een duurzame wijze en creëert nieuwe inkomsten hiertoe. Bonaire vangt op en (her)gebruikt regenwater. - Onze stuwweren en waterbuffers houden langer regenwater vast. Elke woning heeft een regenton of (ondergrondse) regenbak.	duurzaam eilandelijk natuurbeheer, onder andere door efficiënter gebruik van de eilandelijke middelen waaronder de Nature fee. In lijn met het EY-rapport. • Onderzoeken van een alternatief voor de huidige afvalbeheer en -verwerking. In lijn met het Afval op Maat programma uit het Bestuursakkoord Bonaire 2018 - 2022. • Onderzoek uitvoeren naar het invoeren van een recycling systeem voor oa autowrakken (samen met Auto Recycling Nederland (ARN)). • Strategisch onderhoud en management van de wateropvang. • Vaststelling van de eilandelijke uitvoeringsagenda onder het NMBP.	- het uitvoeren van de strategische doelen van het NMBP. - Studie en aanpak afvalbeheer en -verwerking.	EZK is voornemens om €50.000 vrij te maken voor "Onderzoek uitvoeren naar het invoeren van een recycling systeem voor o.a. autowrakken (samen met Auto Recycling Nederland (ARN)). Diverse projecten NMBP (grazers, wetlab etc.) uit de bestaande NMBP-middelen. \$200.000 studie en PvA duurzaam afvalbeheer.¹⁹
19.	Water management en klimaat Klimaattafel	• Bonaire heeft een plan hoe om te gaan met klimaatverandering. Het is duidelijk hoe Bonaire wilt acteren als het gaat om	• Verder vormgeven van de klimaattafel (secretariaat, leden en doelstelling) • Klimaattafel verder oprichten.	Het Rijk en het OLB werken samen aan de verdere vormgeving van de klimaattafel. Klimaat adaptatie is leidend voor de verdere vormgeving van de plannen.	\$ 300.000,- voor duurzaam borging van de klimaattafel binnen het OLB.²⁰ \$111.000 reeds ontvangen via BU

¹⁹ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

²⁰ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

		klimaatadaptatie en mitigatie De klimaattafel is opgericht. Met een secretariaat, commissieleden en duidelijke doelen. Burgers participeren mee!	- Opstellen van een informatie campagne voor burgers van Bonaire. - Verder uitwerken van gedefinieerde plannen binnen de klimaattafel.		Versterken uitvoeringskracht en secretaris klimaattafel van het ministerie van BZK. Op basis van verder planvorming over de klimaattafel en informatiecampagnes kunnen aanvullende financiële afspraken worden gemaakt met het ministerie van BZK, EZK en IenW.
20.	Brandstofvoorziening	OLB, EZK en IenW in gezamenlijkheid en met de relevante stakeholders werken samen aan het op orde brengen van de brandstofvoorziening en energielevering.	- Realiseren van brandstofopslaglocatie; - Ondersteunt het OTB tot uitvoering hiervan; - Bonaire en het Rijk zetten zich samen in om de gemaakte afspraken met de directeur-generaal Koninkrijksrelaties en secretaris-generaal Economische Zaken en Klimaat van april 2024 verder uit te werken.	- Bonaire en het Rijk zetten zich samen in om de gemaakte afspraken met de directeur-generaal Koninkrijksrelaties en secretaris-generaal Economische Zaken en Klimaat van april 2024 verder uit te werken. 'Bestuursovereenkomst brandstofvoorziening Bonaire' van een addendum voorzien. - Realiseren van brandstofopslaglocatie, inclusief benodigde vergunningen.	n.v.t.
21.	Mobiliteit/connectiviteit Openbaar vervoer BP 25	- Bonaire heeft een mobiliteitsvisie. - Bonaire heeft openbaar vervoer vanaf 2025.	Opstellen van een mobiliteitsvisie voor het eiland en werven van een programma manager mobiliteit voor het	Het Rijk en het OLB werken samen aan de verdere vormgeving van de mobiliteitsvisie voor Bonaire. Het verder ontwikkelen van	€600.000,- (2024) voor het opzetten en duurzaam borgen van openbaar vervoer. Dit wordt gedekt uit de structurele middelen

			opstellen van een mobiliteitsvisie. Werven van een projectleider Openbaar vervoer voor het uitwerken van het plan van aanpak openbaar vervoer en de implementatie ervan.	mobiliteit hubs die kunnen zorgen voor een economische impuls zijn leidend voor de verdere vormgeving van de plannen.	voor openbaar vervoer en van BZK (reeds toegezegd/ ontvangen) middelen. €400.000 vanaf 2025 structureel voor het openbaar vervoer van BZK (reeds toegezegd) Het verder opzetten van openbaar vervoer wordt mogelijk ook onderdeel van een aanvraag voor de zesde tranche van de Regiodeal.
22.	Mobiliteit/connectiviteit Digitale connectiviteit	Bonaire beschikt over een snelle digitale verbinding.	Het Rijk en OLB hebben gezamenlijk onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van een nieuwe, snellere digitale verbinding, gebaseerd op bevindingen van EZK naar aanleiding van het EBA-rapport uit september 2023.	Het Rijk en OLB hebben gezamenlijk onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van een nieuwe, snellere digitale verbinding, naar aanleiding van het EBA-rapport uit september 2023.	\$100.000,- voor het onderzoeken van de mogelijkheden naar de digitale connectiviteit.²¹
23.	Investerings-, onderhoud en vervanging van infrastructuur	Bonaire beschikt over goede infrastructuur. Bonaire voorziet in de middelen voor structureel onderhoud en beheer van de infrastructuur. Proces: Het upgraden van de fysieke leefomgeving	Als vervolg op 'onderzoek eilandelijke taken en middelen CN' van IdeeVersa doen het OLB, BZK, Saba en Sint Eustatius onderzoek naar de noodzakelijke investeringen voor onderhoud en vervanging van de benodigde infrastructuur en beheer	Als vervolg op 'onderzoek eilandelijke taken en middelen CN' van IdeeVersa doen het OLB, BZK, Saba en Sint Eustatius onderzoek naar de noodzakelijke investeringen voor onderhoud en vervanging van de benodigde	\$100.000,- voor implementatie en sturing van structureel onderhoud en beheer van de infrastructuur.²²

²¹ Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

²² Voor alle middelen voor capaciteit geldt dat deze worden gedekt uit de structurele middelen uit de vrije uitkering.

		leidt tot betere connectiviteit, economische ontwikkeling, natuur, milieu en klimaatadaptie- en mitigatie.	openbare ruimte. Dit onderzoek wordt in samenhang gezien met actielijn 10e uit de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden.	infrastructuur en beheer openbare ruimte.	
--	--	--	---	---	--

2.3 Krachtig bestuur en participatieve democratie

Nr.	Thema	Eindresultaat	Inzet OLB	Inzet Rijk	Financiën (CN-envelop/ BU/Begroting)
24.	Versterking van Bureau Eilandsecretaris BP38	Het Bureau Eilandsecretaris is versterkt op optimale omvang en sterkte voor het kwalitatief kunnen uitvoeren van de vele verantwoordelijkheden die de Eilandsecretaris toekomen.	Het inrichten, werven aanstellen en duurzaam bekostigen de nodige (ondersteunde functies) voor het doelmatige van verscheidene verantwoordelijkheden van Eilandsecretaris.		Bijzondere uitkering versterking uitvoeringskracht en secretaris klimaattafel van het ministerie van BZK.
25.	Routekaart voor de versterking van de bestuurs-en- uitvoeringskracht BP 33, 36, 40	- De meerjarige routekaart voor versterking van de uitvoeringskracht is vastgesteld, wat als basis fungeert voor het versterken van de uitvoeringscapaciteit en verbeterde trajecten binnen directies alsmede processen. - Het rijk en het OLB hebben een samenwerkingsverband die tot kennisoverdracht en borging binnen de organisatie leidt waarbij structurele deelname aan 'week van de	Het opstellen en vaststellen van de routekaart.	Het Rijk ondersteunt het OLB in het proces van opstellen van de routekaart.	²³

²³ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

		uitvoeringskracht' onderdeel van is.			
26.	Digitalisering en dienstverlening	• Het OLB heeft en Digitaliseringvisie en uitvoeringsplan vastgesteld en succesvol uitgevoerd. • Door samenwerking met het Rijk zijn expertisegebieden gefaciliteerd. • Een Klanten Service Functie is ingericht. • Dienstverlening bij de burgerzaken is efficiënter en effectiever geworden. • Versterken digitale vindbaarheid Bonaire.	• Programma Management Dienstverlening is ingericht en bemand. Digitalisering is een integraal onderdeel van het programma Dienstverlening. • Visie Digitalisering en Dienstverlening is vastgesteld. • Wetgevingskader digitalisering is vastgesteld • Procesoptimalisatie met het klantreis als basis is opgezet en uitgevoerd	• Op verzoek van het OLB bieden van ondersteuning in de uitvoeringskracht; • BZK draagt zorg dat door Rijk beschikbaar gestelde apparatuur bij Burgerzaken tijdig wordt vervangen en optimaal functioneert; • Gezamenlijk bespreken en verkennen digitale vindbaarheid van Bonaire binnen de Taskforce Knelpunten Caribisch Nederland.	\$600,00,- t.b.v. implementatie en duurzaam borging van programma management en digitalisering. Dit kan bekostigt worden door huidige BU Digitalisering en middelen OLB.
27.	Versterking bestuur- en uitvoeringskracht Versterking weerbaarheid van bestuur	Het structureel opzetten van een bestuurlijke aanpak tegen ondermijning.	• Voortzetting van de werkzaamheden van het RIEC in de aanpak van ondermijning in Bonaire, in samenwerking met stakeholders. • Uitvoeren aanbevelingen Weerbaarheidsscan door RIEC CN met ondersteuning van BZK. • Het OLB stelt hoge prioriteiten aan het moderniseren van de lokale wetgeving in de aanpak van ondermijning. • Het OLB introduceert een gemoderniseerde APV ter vervanging van de huidige APK	• RIEC CN voert een Quick Scan datavolwassenheid Ondermijning. Waar nodig met ondersteuning van BZK. • Het Rijk stelt hoge prioriteit aan het moderniseren van de BES wetgeving voor het uitbreiden van het bestuurlijk juridisch instrumentarium zoals de introductie van de bestuurlijke boete ter bestrijding van overlast in de openbare ruimte, toezichtsbevoegdheden, delegatie en mandaatbepalingen als onderdeel van uitbreiding voor de BES eilanden	

				van bepalingen van de Algemene Wet Bestuursrecht en integriteitsbeoordelingen (Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (Bibob)). Met deze wetgeving die in Europees Nederland lange tijd van toepassing is, zal het OLB effectiever en efficiënter kunnen optreden om misstanden bestuurlijk aan te pakken door toezicht en handhaving en in OLB proces.	
28.	Krachtig bestuur	Actieplan voor krachtig bestuur is opgesteld met specifieke aandacht voor transparantie en participatie. Het integriteitsprogramma Betrouwbaar Openbaar Bestuur Bonaire (BOBB) is gecontinueerd, wat heeft geresulteerd in: – Ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst tussen RCN en OLB. – Vaststelling van een beleidsvisie voor ambtelijke integriteit. – Gezamenlijke opvolging van aanbevelingen uit het WODC-rapport over bestuurlijke en ambtelijke integriteit.	Actieplan op stellen Ten aanzien van Corporate Governance formuleert het OLB een integrale uitvoeringsplan voor o.a.: 1. Waar nodig het doen van wijzigingen in de verordening 'Code Corporate Governance' ter moderniseren en bevorderen van 'Good Corporate Governance'. 2. Het oprichten van een onafhankelijk entiteit ter waarborging van Corporate Governance bij zowel (semi) overheidsentiteiten als organisaties waar het OLB	• Ondersteunen door bijvoorbeeld faciliteren van trainers op het gebied van rol van het Bestuur, weerbaarheid van de organisatie etc. • BZK biedt waar nodig ondersteuning bij het bestendigen van het Corporate Governance op Bonaire.	²⁴

²⁴ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

		Bonaire draagt zorg voor het duurzaam waarborgen van 'Good Corporate Governance'.	een aanzienlijk belang bij heeft. 3. Het herstructureren van de relatie tot overheidsentiteiten waaronder het opheffen van de Bonaire Holding Maatschappij.		
29.	Versterken bestuurs- en uitvoeringskracht Vergunningstelsel, toezicht en handhaving (VTH)	Het ontwikkelen en verbeteren van vergunningstelsels, toezicht en handhaving voor bouw, milieu en natuur is van essentieel belang voor het behoud van onze leefomgeving en het naleven van regelgeving. Het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) en het Rijk werken samen om deze systemen effectiever en efficiënter te maken, wat ten goede komt aan de gemeenschap en het milieu. Door gebruik te maken van ICT worden processen gestroomlijnd, wat ook samenwerkingen met andere BES-eilanden mogelijk maakt. Het delen van kennis en middelen resulteert in een meer uniforme aanpak en een betere benutting van hulpbronnen. Het tot stand brengen van een gemeenschappelijke regeling kan daarbij worden beschouwd als een optie om de samenwerking te formaliseren en structureren. Door samen te werken met Omgevingsdienst	• Het OLB en het Rijk werken samen aan de doorontwikkeling van het Vergunningstelsel, Toezicht en Handhavingstelsel (VTH) voor bouw, milieu en natuur • De verbetertrajecten worden verder ingevuld en uitgevoerd. De mogelijkheden tot aanpassing van de ICT worden bezien en er wordt gewerkt aan het inrichten van een samenwerking met de andere BES eilanden (bv via een gemeenschappelijke regeling). • Er worden afspraken gemaakt over korte en lange termijn samenwerking van het OLB met Omgevingsdienst NL.	• Het OLB en het Rijk werken samen aan de doorontwikkeling van het Vergunningstelsel, Toezicht en Handhavingstelsel (VTH) voor bouw, milieu en natuur • Er worden afspraken gemaakt over korte en lange termijn samenwerking van het OLB met Omgevingsdienst NL.	²⁵

²⁵ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

		NL kan het OLB expertise en middelen inzetten op zowel korte als lange termijn, wat leidt tot een verbeterde uitvoering van taken en een betere naleving van wet- en regelgeving op het gebied van bouw, milieu en natuur.			
30.	Bestuurlijke en internationale betrekkingen BP 39, 47, 48, 49, 50	• Een structuur is opgezet voor de ondersteuning in bestuurlijke en internationale aangelegenheden. • Permanente vertegenwoordiging van het OLB is opgezet in Nederland. • Het OLB is betrokken bij verschillende vierlanden-overleggen	• Het OLB zet zich verder in voor het realiseren van een bureau bestuurlijke betrekkingen en voegt daarbij toe ook de (regionale en) internationale aangelegenheden. • Het OLB zet zich in conform de afspraken in de conferentie WolBES/FinBES voor het realiseren van een permanente vertegenwoordiging in Den Haag.	• Het Rijk ondersteunt met bij het realiseren van het bureau bestuurlijke betrekkingen en internationale aangelegenheden. Ook de coördinatie vanuit de Haagse departementen richting het OLB. • Het Rijk ondersteunt het OLB met het realiseren van een permanente vertegenwoordiging conform de afspraken in de conferentie WolBES/FinBES. • Het Rijk zet zich in dat OLB betrokken wordt en aanwezig is bij verschillende vierlandenoverleggen.	²⁶
31.	Financiële verhoudingen Bonaire-Rijk BP 42	Verdere afspraken zijn gemaakt over het financieel instrumentarium, gebaseerd op het Ideeversa rapport en de uitgangspunten die tijdens de werkconferentie zijn	Bonaire brengt in kaart de structurele lasten m.b.t. onderhoud overheidsgebouwen (inclusief schoolgebouwen), en infrastructuur (zoals luchthaven, zeehaven en	Ministerie van Financiën betreft Bonaire bij wijzigingen in het belastingstelsel.	

²⁶ Dit wordt uitgewerkt in de financiële paragraaf voor incidentele middelen, zie hoofdstuk 1.4 uit het bestuursakkoord.

		vastgesteld. Deze afspraken omvatten: - Het waarborgen van een toereikende hoogte van de vrije uitkering. - Structurele financiering van structurele taken. - Vermindering van bijzondere uitkeringen. - Het verlagen van administratieve lasten voor de openbare lichamen. Het ministerie van Financiën betreft het OLB actief bij wijzigingen in het belastingstelsel, wat tot proactieve deelname aan discussies over jaarlijkse aanpassingen en fiscale vernieuwingen heeft geleid. Het OLB heeft de doorontwikkeling van meerjarige begrotingsramingen voortgezet, in lijn met de cyclus.	wegen) en formuleert duurzame onderhoudsplannen.	Het ministerie van BZK werkt de komende periode, samen met Bonaire aan: • Het structureel maken van bijzondere uitkeringen die structurele taken betreffen en/of het bundelen van bijzondere uitkeringen; • Daarnaast werken Bonaire en het Rijk aan het mogelijk maken van herbesteding van resterende middelen uit verlopen, openstaande bijzondere uitkeringen; • Gezamenlijk werken Bonaire en het Rijk naar een onderhoudssysteem voor het BES-fonds; • Werken aan de opzet van een gezamenlijk Bestuurlijk overleg Financiële verhoudingen (BOFV) Caribisch Nederland;	
32.	Toegang tot het recht	Een verbeterde juridische ondersteuning van de inwoners van Bonaire	Bonaire verkent de versterking van de laagdrempelige toegang tot juridische ondersteuning voor de burger.	Dit gebeurt in samenhang met de bestaande afspraken over het opzetten van een Juridisch loket voor Caribisch Nederland door het ministerie van JenV.	
33.	Verbeteren van de informatiepositie van de burger.	De burger is beter op de hoogte van overheidsbeleid en andere belangrijke ontwikkelingen op het eiland.	Bonaire werkt een voorstel uit voor het verbeteren van de informatiepositie van de burger.		

